

rum ad se ipsos transferre cupientes: omnibus enim gaudent malis, & deorum assumpta persona temeritate nostra fruuntur. Aliicutum enim multitudinem ardore cupiditatum, diuitiarum, potentia, volupia, inanis preterea gloria appetitione. Vnde seditiones, rixæ bella, & nascuntur, quodque omnium pessimum est, deos etiam ipsos, & primum uniuersi Deum limibus seruire uitij persuadent, ita omnia fusi sum deorsum perturbant. Credunt enim eis non solum vulgus, sed multi etiam philolophorum alteri alteris causam præbentes. Qui enim philosophi communes opiniones non contempserunt, ad impietatem vulgi delapsi sunt: multitudine etiam uicissim *poësi exilio* *fi.* *conscientia* impietatis sua à philosophis terba percipiens, in falsa de dīs opinione confirmata est. Nam poësi quoniam uerbis sonantibus & compositione magnifica uitur, peruersit, in uero inflammatu homines ad impietatem, ita ledicti nō possunt perspicere, nec bonitati nocere, nec prauitatem iuare unquam posse. Nam ut non potest caliditas, ut Plato ait, frigiditatem inducere, nec frigiditas caliditatem: sic ne iustitia nocere potest, iustitissimus autem omnium Deus est: nisi esset iustus. Quare alia quædam est uirtus bonorum dæmonum, alia malorum. Qui enim ad nocendum natu sunt, & istud omnibus peragunt istibus, bonis contrari sunt: contraria uero in eodem esse non possunt. Ab istis autem maleficiæ quoq; artes constituta sunt: hos enim summopere, & præfidentem istorum malefici omnes uenerantur. Hi pleni sunt omni falsa phantastica visione, qua facile decipiunt, monstra quædam & prodigi sensu & imaginationi præponentes: unde amatoria & incitentia libidinum præparantur, quibus omnes luxuria, & diuitiarum copia, & inanis gloria cumulus comparari atque acquiri creditur, ac faciliter homines decipiunt. Dij enim esse uolunt, cum nitore carnium & summis gaudeant. His enim uaporibus confirmari & roborari uidentur. Hæc omnia eius sunt, qui exactissime ista scribat. Prænominus enim philosophus, qui maxime omnium ista scrutatus est, praus dæmones omnes, qui sanguine gaudent, appellavit, & multitudini à poetis & nō nullis philosophis persuasilli falso bonos uideri afferuit.

Scholia in Cap. XL.

De impostura dæmonum, quos fungi Porphyrius assuntis formis quibusdam apparet hominibus, & per philosophos vulgi errores confirmare, deq; animabus que in natura dæmon degenerant, & illecebri cupiditatum & uoluptatum homines incantos infestatos, ad flagitia perpetranda insigunt, multa in hoc capite Eusebius refert, ac in fine artes maleficas dæmonibus, tanquam autoribus tribuit.

Spiritus autem, si quidem est corporeus, patibilis est & corruptibilis. Ab animis autem sic uiuiri, ut species coruæ maneat longiori tempore, non est quidem sempiternus. Verifimile enim est aliquid semper ex eo defluere & mutari. In symmetria itaq; sunt corpora bonorum, sicut & corpora apparetum: Maleficorum autem sine symmetria.

Qui sunt principes dæmonum, secundum Porphyrium. Cap. XII.

Idem declarat malignorum dæmonum principes Serapin & Proserpinam esse. diuina uero scriptura Beelzebub prauitatis principem appellat. Sunt autem uerba eius hæc in libro responorum conscripta: malignos omnes dæmones non temere Serapidi subiicitur. Non enim sacrorum eius symbolis sollemmodo persuasi sumus, uerum etiæ, quia quæcumq; allicunt, & quecumq; repellunt. Plutoni attribuuntur, ut in primo libro monstrauimus. Serapis autem apud Aegyptios is deus est, qui apud Græcos Pluto nuncupatur, idcirco praus dæmonibus iste princeps est. Nam iste symbols quoq; dedit hominibus, quibus dæmones expelluntur: iste supplices docuit, quomodo brutorum assumpta figura, dæmones hominibus infilient. Vnde apud

apud Aegyptios & ceteros omnes, qui prudentes in agendis ceremonijs deorum esse uidentur, corrigi in tempis irrumuntur: & animalia ante invocationem deorum expulsa multitudine, caduntur ita domo ceteris rebus uacua, & munda spiritu, & sanguine animalium Deus inuocatur. Sunt autem corpora hominum istis plena, & maximè illorum, qui delicatis cibis uiuant. Comedentibus enim nobis adueniunt, & inhaerent corpori. idcirco ieiunium & caritas maxime laudantur, non quia principaliter Deus bonus istis placetur: sed ut recedant illi, qui sanguine & immunditia gaudentes, ut his fruantur, in uitium corpora ingrediuntur. Certum enim est, quia uehemens caducarum rerum cupiditas, & appetitus spiritus impetus non aliunde quam ex præsenti istorum maxime crevit. Quare cum appetitus nimis inflammatu est, & voluptatis ardor animatia exagit, ut omnis cogitatio ad exteriora uagetur, tunc huiusmodi dæmonum præsentiam esse cognoscas: quorum præsentia est, ut appetitus spiritus in corpore nostro multiplicetur. Et paulo post: Nunquid, ait, isti sunt illi dæmones, quo rum princeps Serapis est? Symboli enim etiam horum triceps canis est, ille scilicet qui in aqua, terra, & aere tribus his elementis uersatur pernicioſissimus dæmon. Is enim ceteros dæmones tanquam princeps expellit. Sed Proserpina etiam dæmon princeps est, quia in tribus his elementis plurimum potest. Et post pauca: Vnum, inquit, Proserpina responsum si appuero, volumen istud concludam:

Natura triplices ego sum. *Lucina puella.*

Taurea itemq; triceps missa è celo aurea Phœbe,

Quæ multæ variant formæq; trinæq; signa

Quæ terra & simulacula fero terra, aeris, ignis,

Quippe meis atris terrarum est cura molosis.

Deinde quinam sint canes atri clare interpretatur, dicens perniciosos dæmones sic appellari.

Scholia in Cap. XII.

Quem admodum iudei affirmant, Beelzebub esse dæmoniorum principem, ut est in historiæ Euangelicæ: Ita Porphyrius & Elmici fingunt Serapin & Hecatæ principes esse dæmonum, qui seducti à se miseros & execatos homines, superflitionis & scelerum seruos effecerunt, ut ipsi pro sua libidine graffari in eos possent.

ARGVMENTVM IN LIB. V. EVSEBII DE PRÆ-

paratione Evangelica.

Tquid de responsis dæmonum statuendum sit, liquidò omnibus confiter, de Dæmonibus magna ex parte in hoc libro agit, atq; hac omnia illis tribuit. Primum, quod per simulacra, uelut organa, non modo stabiliter in errorem de innumerabilis Deorum numero, sed etiam diuinationibus suis hominibus incauti scelerate impulerint. Deinde, quod, tametsi uiderentur dæmones, intermedii inter Deorum hominumq; naturam & ordinem, scelerum tamem & turpi tuditum labi essent contaminati, ut qui Autores essent cædium, idolatriæ & aliorū malorum. Tertiò, noxiös esse dæmones omnes probans, tragicum de eorum qui Panu uiderant interitum, describit. Quartò, calamities quibus obnoxii sunt isti dæmones, seruitutem nimis & mortem, inde colligit, quod ad nutrum, uerbæ, concepta hominis malefici, sele sifere coguntur, nec possunt abcedere quando ipsi est uisum, sed cum sublati notis quibuscum, magis dæmones à se constrictos dimittit: & quod morti sunt obnoxii, sicut narrationes de interitu Panos & dæmonis Britannici ostendunt. Quinto, redarguit dæmones eo nomine, quod lapé impuros quoddam prius enim & elegantes excipiendo arbitror, poetas, ut Archilochum: Tyrannos etiam, Phalaridem & Cypselum, præter corum meritum, laudant, ut diuinationes que studebant Hierophantis, & deniq; quod Methymnenibus autores idolatriæ.

LIBER QVINTVS.

Filius Dei uenit ut diffusat opera Diaboli. Cap. I.

Nerūm eti satis ē superioribus pateat, non bonos, sed pernicio-
fios dæmones, quasi deos à gentilibus cultos: non tamen erit
ab re, quoniam multi adhuc imbecillitate quadā animi sedu-
cuntur, religionem patrum laudātes, cumulatius eandem rem
ostendere, a qua non ab alio quam à prædicatione Christi libe-
rati sumus. Ipsi enim fatentur, tempotibus Saluatoris nostri oracula sua cel-
fasse, & mortem nonnullorum demonum accidisse: & ad hęc, ut in superioribus
patuit, post Euangelicam doctrinam dīs offerri homines, improba-
tum esse. Adiūcendum autem est, non solum superstitionem dæmonū rui-
fe, uerum etiam multos atq; uarios principatus cefasse. Ferè enim per
omnes ciuitates & castella, reges & tyrranni antiquitus erant: ita non pau-
ciores principatus essent, quam ciuitates: facileq; dæmonibus impulsi, al-
teri in alteros insurgebant. Sic depopulationes regionum, oblidiones urbi-
um, & seruitus maxima uigebat in moretū iumentorum captiuūs seruentibus.
Vnde facile confideretur, est, quam engas ante Saluatoris nostri
tempora humanum genus calamitas premeret. Quæ omnia diligenter in
unum collecta, si non ante cefasse considerantur, nec per successionem u-
num post alterum defecisse, sed omnia simul quasi terra mou facto, post
Dominī nostri resurrectionem tueruntur: quomodo non oportebit. Euange-
licæ ac uerū Salutaris doctrinæ mysterium admirari, cuius prædicatione fa-
ctum est, ut creatori & soli uero Deo per uniuersum orbem aedes constitua-
te sint: ubi tam uetus quam noua scriptura ita publice legitur, ut ab omnibus
audatur. Vnde audientes discunt summa uitute & uera pietate ac re-
ligione uiri simul & mulieres uiuere. Perierunt autem responsa dæmonum,
& augurii & aruspicia hominum. ne quis adeò nunc infanit, ut postea quā
nomen in Christi orbe clariuit, audeat clarissimorum fanguine, aut cede ho-
minis immanissimos dæmones placare. quam rem prius non rudes aut pri-
uati solummodo, uerum etiam sapientes & reges facitabant. Quod autem
tempora Saluatoris nostri, potentia dæmonum fracta aiecat, ipse Por-
phyryt Christiani nominis hostis in libro quem aduersus religionem no-
stram conscripsit, hoc modo testatur: Nunc uero mirantur, inquit, si tam
multis annis perte ciuitas uexatur, qui & Aesculapius & alijs dīj longē ab-
sistat ea. Postea enim quām Iesus colitur, nihil utilitatis a dīs cosequunt pos-
sumus. Hæc uerba illius sunt. Quod si dīj sunt, o Porphyry, quare uiribus su-
is Iesi uitutem non deprimit? Siquidem ut uos dicitis, mortalis homo
Iesus & seductor fuit, dæmones uero uestri & dīj salvatores: cur igitur om-
nes simul cum Aesculapius terga uertentur? uniuersumq; humanum genus
fusi atq; fugati Iesi tradiderunt? qui etiam post mortem apud omnes gen-
tes indies crescit manifestissima uere signa, & infinitas ut Deus uires habe-
re omnibus ostendens, qui aliquantisper uolunt aduertere, tantum unus so-
lus & ipse mortuus potest, ut innumeros deos expulerit: & honoribus eo-
rum destrutis, cultum ad se transtulerit. Illi autem & multi & uiu, ut dicitis
nec apparent usquam iam, nec operantur. Cur igitur ita fit: quia non dīj, sed
praui dæmones dīj uestrī sunt. Ielus autem, & qui eum misit pater, Deus ue-
rus est: ac ideo gloria sua crescit indies, & humanum genus ad majorē quo-
tidie uitutem progreditur. Cumq; opteret, si dīj essent, & humanū re-
tum curam haberent, religionem Christi deponere, & cultū suū corroborare,
nihil efficiunt: sed conati quidem sibi sunt, & reges ac principes,

uniuersumq; Romanorum imperium aduersus Saluatoris nostri Euangeli-
um concitarunt, iacent tamen superati, nec totius orbis uires, quamvis ipso
rum suggestionibus conspirassent, contra pauculos homines ac pauperi-
mos euangelij nuncios quicquam efficere potuerunt. Iesu enim mortui di-
uinæ uires pullis dæmonibus actallis deis, qui terrelit hunc aerem, & ca-
uernas terræ habitare, condemnati in sepulchris hominum, omniq; immu-
da materia vagantur, sanguine ac vaporibus gaudentes, ad ueram huma-
num genus pietatem attraxerunt.

Scholia in Cap. I.

Quæ fuerit rerum publicarum in orbe plurimarum narratio, post Iesu Christi Seruatoris no-
stris incarnationem, & quod eo tempore demones quidam extincti, omniumq; demonum su-
perficius culus in maxima parte orbis terrarum damnati & reieciuti sit, docet Eusebius. Exagitat
etiam in fine Porphyryum deplorantem, contemptum demonum, qui rellā fidem in Christum, fecutus
est. Omnia co-spediat, ut intelligamus, Christum Dominum nostrum, ideo destruxisse opera diaboli, ut
abominatione Ethnicis agnita ad Christum salutis cupidi homines confugerent. Hoc incenarrabile
Christi beneficium, etiam rebus suis, & publica tranquillitat profluit.

I. Ferè enim in omnibus ciuitatibus & uiciis, reges & tyrranni, praefatos & dynastas olim uidere era-
rat, gentiumq; praefatos & multis dominatus, propter quos in mutua bella semper ruerentes, uastatio-
nes regionum & urbium oppugnationes, captiuūtes & seruitus uicinorum semper et ubiq; efficie-
bant, & suis demonibus in mutua bella accesserint.

Quibus rationibus homines à dæmonibus decepti sunt. Cap. II.

Principes certè dæmonum siue aerei, siue inferni, postquam uiderunt
ab hominibus, nonnullo mortales, quasi deos sanguine ac nidore sibi
gratissimis honorari, & motibus quibusdam simulachrorum, que homines
in memoriam mortuorum fecerunt, facile amentes decipiebant. Preterea di-
uinationibus, quæ dæmoniaca operatione predicare uidebantur, & uolun-
tate corporis omnis alliebant, adeò ut modò celestes uitutes ac Dei,
modò heroum animæ quæ post mortem in celum ascendissent, ab homini-
bus cederentur. Vnde opinio de multitudine deorum, cum à simulachris
ad inuisibiles spiritus, qui per simulachra operabantur, & in eis habitabant,
cogitatio rapereatur, quæ uera uehementer crevit, ita terrestres & aerei dæ-
mones malignitatis spiritus dīj maximū putari sunt. Priscom etiam hero-
um, qui maximē colebatur memoria, in maius errorem extollebat, quorum
figuras per singulas ciuitates imaginibus atq; statuis exprimere conaban-
tur. Animas vero prodigiōle aut incorporeas uitutes, statuis plerūq; ad ef-
fē dæmones simulabant. Sic malefici artibus & invocatione animalium
omnia perturbabant. Iti ergo terrestres dæmones aerei atq; inferni spiritus,
quos huius mundi principes diuinā literā nuncupant modo bonos se dæ-
mones, modò deos celestes, & nunc heroum animas, nunc alias atq; alios
figentes, in uarios humanum genus errores inficerunt, ut alijs deos, alijs he-
roas, alijs dæmonas esse contendenter, & hos alijs bonos, alijs malos: quos ta-
men ne nocteant, placando sacrificijs censebant. Ita factum est, ut multitudo, imo uero innumerabilitas deorum credita sit.

Scholia in Cap. II.

In hoc capite describit instrumenta nequitie spiritalis, quæ dæmones exercerunt, ut delicit sua
tua earumq; motum & alia eiusdem farine, que omnia fascinatos superstitione homines confirmab-
ant, ut in dubium non nocare auercent commenta mō. Et rottas rō. w. a. u. b. e. c. e. t. cum aērij, terra
fires & infernales dæmones nunc deos, nunc heroum animas, nunc dæmones bonos, se esse fingerent.

I. Simplices & animos faciles decipiebant motibus quibusdam simulachrorum, que in honorē mor-
tuorum uiuorum à ueteribus confecta sunt & oraculorum speculationibus, et corporum ministeriis,
que sua demoniaca potentia inuisibiliter ipsi perderentes, rursum ipsi liberos ab effectibus induerant. Per

G 3 qua

que adhuc magis in preceps agebant superstitiosos, ut putarent se esse nunc caelestes potestates, & alia quos revera Deos: aliquando nitorum in Deos relatorum animas.

Quæres tu vero uobis etiam materiam prebuerint. Cap. III.

Primùm enim fulgentia in celo corpora, tum propter perpetuum motum, tum quoniam cuncta hęc inferiora perspiciant arcę moueant, deos appellarunt. Deinde quoniam heros uitæ hominum cōmūniter prouerunt, in deorum numero accepti sunt: quorum turpisima facta theologia sua partem putantes, fabulosam appellarunt, quam postea detestati, quamvis & uera & prisca sit, ad naturalia tamē redūctes fabulas, negant. Nec finem hic fecerunt, sed proprijs quoq; pafionibus adorabile nomen Dei attribuerunt, quod theologæ genitus ita per seipsum facer, ut oratione confutatoris non egeat. Quid enim turpius quam Venerem, Cupidinem, & Priapum deos nuncupare? Res quoq; humanas deos fecerunt, orationis enim uim Mercurium, excogitationis Palladem nominarunt. Ad hæc opera & artes, alias Marti & Minerua, ut bellicas: alias Vulcano, ut omnes quæ per ignem fiunt, accommodarunt. Extremò malignos quoq; dæmones, uarios certe atq; multiplices, quos modo deos, modo animas mortuorum esse credunt, in theologiam suscepserunt. Hæc cum enim ita se habeant, ceteris, quia manifestè friuola sunt, prætermis, de operatione dæmonum, quamvis in superioribus dictum sit, tamen quia ferè omnes occuparunt, nunc quoq; dicamus.

Scholia in Cap. III.

Qvi factum sit, ut tam multos Deos, Ethnici colerent, ostendit. Astra, cum propter motum, tum etiam propter lucem & inclinationem ad inferiora corpora, in numerum Deorum relata trahi. Heroes, propter beneficia in alios collatae: Res quædam & artes propriei multiplicem usum, tandem Deos consecraverunt & colerunt Genitiles. Nec à deorum Ethnicorum turbā, dæmones maligni, dient suorum. Hæc portenta opinione amplectuntur i; qui sine Deo in mundo uiuunt, & quæ singulis manuq; gignunt, Dæmones, colunt.

I Deinde, quod propter beneficia in communem uitam, ut aiunt, honorantur. Vnde ex hominibus natos ipsi quoq; fatentur, appellatosq; heros, Herculem & Dioſcuros, Bacchum & alios apud barbae ro similes. Ex quibus separantes & discernentes ea que turpis de ipsiis commemorantur, tertiam speciem Deificationis excogitarunt, appellantes ipfum Mythicum.

Quod dæmones, quos inter hominum deorumq; naturam colloabant, responſa dare credebantur.

Cap. IIII.

Primùm autem Plutarchi uerba in testimonium adducam, quæ in eo liquit, afferunt multi, cum à Platone quod qualitatibus subiicitur, elementum inventum sit, quam materiam uocant, à multis magnisq; dubitationibus philosophos esse liberatos. Mihi autem uidentur pluribus atque maiori bus satis fecisse dubitationibus, qui genus dæmonum inter deos & homines posuerunt. Modum enim excogitarunt, quo humanum genus diuino coniungitur. Laudandus ergo est, qui primo inuenit, siue Zoroaster, ut dicitur: siue Orpheus, siue quidam Phryx, aut Aegyptius: ut ab utrorumq; ceremonijs coniūcere possimus. E' Gracis autem Homerus promiscue his nominibus uti uidetur, eodem modo deos, modo dæmonas nuncupans. Heliodus primus hominum distinctius quatuor genera rationalis naturæ ordine positus: deos primum, deinde dæmonas, postea heroas, postremo homines è quibus mutationem atque progressum in melius facere uidentur: aurei quidem generis homines in bonos dæmones transferens: semide os autem

os autem tiros, in heroes reducens. Nec necesse est de spacio temporis cum Demetrio contendere. Nam si longo quodam tempore, siue breui, siue certo, siue incerto dæmoni anima & heros uita commutetur, nihil ad rem cum priscorum hominum atque sapientum testimonio pateat, naturas esse quædam inter deos & homines, quæ suscipiunt mortalium passiones: quos dæmones appellantes & honorantes, leges patrias conseruabimus. Et post pauca: Recet mihi dici uidetur non deos, qui longe à terris semoti sunt, sed dæmonas deorum ministros, oracula præesse. Qui uero his dæmonibus peccata & errores attribuunt secundum Empedoclem, & ad hac mortem atque lucum, n̄ mihi parum prudentes solent uideri. Et paulo post: Est enim ut in hominibus uirtutis diueritas, & appetitus atq; irrationalis pars: sic in ipsis quoque dæmonibus. sed in alijs irrationalis hæc pars tensis est atque imbecilla, in alijs uehemens atque impetuosa: cuius rei ueitia testimoniaq; sunt sacra, & cærementia fabulose multis ad hunc usque diem in locis peracta. Nefastos enim dies & tristes, in quibus & ieunia & planctus in sacris adhibentur, ad pellendos prausos dæmonas constitutos esse crediderim, cuius rei argumentum est, quæ antiquitus fiebat hominum immolatio, quam nec diuinus introductam fuisse, credendum est. Nec reges, neque principes temere charissimos sibi liberos iugulasse, sed pernicioſorum dæmonum iram & impetu retinendos fecisse. Nam dæmones, cum non possint aut nolint anima per corpus coniungi, quemadmodum Hercules Oechalianam amorem uirginis commotus oblidebat: sic animam hominis corpore detentam petentes, bella, pestes, aliasq; calamitas urbis inuenirent: nec ante ceſsarunt, quam habuerint quod cupiebant. His apertissimè Plutarchus præcipius apud gentiles philosophos, ostendit pernicioſissimis dæmonibus homines immolatos fuisse. Quorum si aliqui boni sunt, cur ita praui placabantur, cum posset facile bontem exorari, ut prauso pellerent? Nunc autem cum nunquam id fecerint, sed turpisima semper uita & obscenis uerbis, & sanguine brutorum atque hominum malignos dæmonas placant: quomodo hæc facientes quæ prausis gratissima sunt, deo & bonis uirtutibus placere putabant? Neminem enim fugit, non posse honorum esse amicum eum qui sic uiuit, ut malis gratissimus sit. Non ergo deos, sed neque bonos dæmonas gentiles, sed pernicioſos solummodo, uenerantur. Quam rem magis idem Plutarchus confirmat, dicens: Fabulosas de dijs rationes res quædam significare à dæmonibus antiquissimis gestas temporibus, & ea quæ de Gigantibus, ac de Titaniis decantantur, dæmonum fuisse operations. Vnde mihi suspicio non nunquam incidit, ne ista illa sint, quæ ante diluvium à Gigantibus facta diuina scriptura tetigit, de quibus dicitur: Cum autem uidissent filii Deifili as hominum quia essent speciosi, elegerunt sibi ex illis uxores, ex quibus procreati sunt famosissimi Gigantes à seculo. Suspicabatur enim fortasse quispiam illos & illorum spiritus esse, qui ab hominibus postea dij putati sunt: pugnasq; illorum, tumultus & bella esse, quæ fabulose de dijs conscribebanur. Plutarchus etiam in libro ubi de Ilide ac Aegyptiorum dijs conscripit, his uerbis uitit: Multo melius autem dicunt, qui que de Typhonie, Osiride, & Ilide conscribunt, nec deorum, nec hominum, sed magnorum dæmonum calamites affirmant fuisse, quos etiam Plato, Pythagoras, Xenocrates, & Chrysippus priscos fecuti theologos excellentiores quam homines fuisse affirmant. Sed naturam suam quamvis homine superiorē, antīma tamen & corpore coniunctam dixerunt. Quare uolupitate quoque atque dolore alios magis, alios minus affici. Vt enim in hominibus, ita etiam in dæmonibus uirtutis & uirtutis diueritas inueniatur. Nam quæ de Gigan-

tibus & Titantibus Graeci decantant, & Apollinis aduersus Pythonem bella, Dionysij præterea fuga, & Cœteris peregrinatio: nihil ab illis differunt, quæ de Osiride & Typhone apud Aegyptios narrantur. Empedocles autem poenas etiam dare demonas peccatorum confirmat. Aether enim eos, inquit, & pontus expellit: terra nullo modo suscipit. Sic ab alio in aliud elementum depulsi, atrociter uexantur, quoque purgati primum ad locum redcant. Similia uero de Typhone ferunt Aegyptij: quem aiunt inuidia commotum, terram atque mare turbasse, deinde graues poenas persoluisse. His similia idem Plutarchus in libro quoq; de Casu oraculorum explicitus ille, inquit, dæmonibus distinctionem attribuens, multa de Delphi, & de Dionysio dicebat. Nec erat nescius eorum factorum, que apud Graecos celebrantur, sed dicebat eis magnas istorum dæmonum fuisse calamitates, significari, Apolliniq; cum Typhonem interfecisset, non annorum nouem, neq; ad tempus fugere necessarium fuisse: sed in aliis mundum impulso, post nouem magnos annos poenis purgato contigisse, ut ad oraculum, quod interim Themis custodiebat, rediret. Sic se haberunt quæ de Typho ne & de Titanibus narrantur. Dæmonum enim aduersus dæmonas pugna fuerunt, & exilia eorum qui uicti fuerant atque supplicia: qualia Typhon, quoniam in Osirin: & Saturnus, quoniam in cœlum peccauit, passus est. Quorum honores aut omnino apud nos defecerunt: aut minores sunt, cum in alio ipsi exulent mundo. Audio enim etiam Solymos Lyciorum uicinos Saturnum maximè ueneratos fuisse. Sed postquam Archaluns & Arithon & Tolibim principes suos interfecit, fugisse inde ipsum testantur, ac ideo neglectum fuisse. His autem similia multa postulamus à fabulis accipere. Si uero nominibus deorum nonnullos demonas appellamus, misericordiam uideri debet: cui enim deo rur uniusquisque subiicitur, cuius uirtute sustentatur, eius nomine solet nuncupari. Nam & nostrum alias loulia, alias Martialis, alias Mercurialis est. & multi forte ita nuncupati sunt, ut nomine rem ostendant. Multi contrarias etiam denominaciones habuerunt. Hæc Plutarchus.

Scholia in Cap. IIII.

Plutarchi, Empedoclis & aliorum testimonijs probat, Demones responsum scelerum & malorum mortalium autores fuisse, corque supplicij, calamitatum et alijs malis obnoxios, dignosque quibus pessimis sit.

I Empedoclis uerius sunt hi:

Aetherium enim ipsum robur in mare prosequitur,
Mare autem terrenum expulit terra autem in lucem
Solis indefiniti: hic autem etheris uicti uertiginibus.
Aliusq; ex alio accipit, oderunt autem omnes.

Tragica narratione de homicidij Panos, & in manibus studijs numerum
Poëticorum, perniciosos esse demones, ostendit.

Caput V.

Nuncrusus de bonorum dæmonum uirtute atque operatione à Porphyrio nonnulla colligamus. Iure namque testimonio ipsius crebris uitum, qui & nostra religionis maxime hostis fuit. & exactissime theologam gentilium leiuiss puritat. Is igitur in libro de Reponsis, Pana Dionysij famulam enarrat fuisse: quem cum in numero bonorum dæmonum collocet, agricolis quibusdam apparet, quos & repente postea mortuos affert, sic dicens: Pana Dionysij famulus fuisse, Apollo isto responso significauit, Nam cum nouem simul homines in quadam Branchidærum agro mortui essent, interrogantibus quænam necis eorum causa fuit, sic Apollo respondit;

TQ;

Totius Dionysij famulus Pana, auricq; cornis
per nemora obscura gradiens, montesq; per altos
Pinum una atque alia resonam syringa tenebat,
Gelatabatq; manu, multis is corpore usito.

Prostrauit, mortisq; viros dedi thorinthus ille.
Audis homicidia? Vides figuram? Perspicis res gestas Panos, quas Apol-
lo exposuit? Quomodo igitur bonus est dæmon, qui talia faciebat? Sed
considera etiam aliorum magnifice facta, quorum gratia cœlo relicto, in ter-
ra conuerstantur. Non enim modestiam aut iustitiam exemplo docuerunt,
sed alii obsecrati uoluptatis, aliq; pugnis, aliq; uenationibus gaudent. Cu-
enam ab Apolline quereretur, si iurandum est, sic responsum fuisse ait:

Sunt calami matris diuini, sunt tympana curæ,
Fœminicq; chori, dura atque horrentia bella
Pallas amat nemora & saltus uenantibus apti,
Dianam capiunt, lunonisq; humidus aer
Debetur Cererisq; seges, perquirit Osirim
In lati Nili ripis fidissima coniunx.

Si ergo fistula atque tympana talesq; sonitus & turba muliebris matris deo-
rum gratissima sunt, omni uirtute neglecta, hæc adhibenda esse uidentur.
Minerue quoque pugnas atque bella, non pax nec quietes hominum. &
Diana uiræ canes tanquam uenatici nimium placent. Cur igitur reli-
cis ceteris, que ad beatam uitam conducunt, hæc quæ grata dij;s sunt, non
amplectuntur?

Scholla in Caput V.

Daemones esse perniciosos & noxious, probat Eusebius, referens narrationes partim tragicas, de-
ijs qui confecti Panis Deo Arcadie perierunt, partim fistulas de studijs & inutilibus occi-
cupacionibus Demonum.

In Eusebijo hic sequuntur hi uerius Greci:

Aureis cornibus torui Bacchi famulus Pan,
Ingridens sylvas per montes, manu robusta
Virgam habuit, altera autem leuiter sonantem prehendebat:
Fistulam dulcem, nymphisq; animum demulcebat:
Acutum autem canens carmen, viros obfuspecit
Ligna cedentes omnes, admiratioq; tenuit uidentes
Dei euntis magnum corpus astro percit.
Et sanctomines inuicti finis acerba mortis,
Nisi ipsi iram in gentem in pectora uerans
Diana agrestis cobubuisse à robore violento.
Quam oportet precari, ut tibi fiat auxiliatrix.

Deinde:

Nihil est in immortalibus Dijs sine timore
Neq; imperfectum: dixit sapientibus Hecate oraculis.
Sed ab omnipotente mente à patre descendens
Semper ueritas luget, circum uero confilium
Aeternum infra his manet oraculus ingrediens.
Vinculo igitur alviringe. Deam enim ducit me tantum
Quanta animare supremum feio mundum.

G 5 clm

Cum responsa demonum testentur, Demones necessitate confitentes aduenire & detinendi, tantisper dum uisum est homini maleficio, & Porphyrius horum responsorum & totius Euthemiciani patronum, id partim in dubium uocet, partim neget, quis non uideat dogmata Euthemiciorum de Responsis &

Demonibus esse uanissima Cap. VI.

MAgnam uero naturam dæmonum ea, quæ istis subiecit, maximè ostendunt. Recte, inquit, à Pythagora Rhodio dictum est, non sponte inuocato: deos, sed necesseitate quadā & impulsos accedere: quamvis alios maiore, alios minore impelli necesse non ignoramus. Nonnulli autem quadam accedendi consuetudine & maxime si natura boni sunt, faciliter accedunt. Nonnulli cum inuocati aduenient, nocere conantur, præterit sine negligenter quispiam in ea re se habuerint. Hæc enim omnia uera esse, ac necesse omnes inuocatis uenire a responsis eorum discere possumus, non autem simpliciter dicta necesse, sed periuisione quadam perfusa coguntur.

Exorata tuis ueni sermonibus istuc
Mortales quos consilio inuenere deorum.

Et in alio multo clarius:

Decolis Hecate cur hue compulsa uenire es?

Et paulo post respondetur.

Victa omnium precibus celestia numina terram
Coguntur petere, & casus aperire futuros.

Apollo quoque inquit, cogi se hoc responso declarauit:

Carmínibus domitus Phœbeus fulgor ab alto

Defluit tacitus: purumq; per aera uectus

Afflatu spirans, labensq; in corda sonoro,

Et subiit mentem in noctuam, sancti& capacem

Numinis, & peperit mortali ex gutture uocem.

Istis ipsis subiecti, dicens: Nihil his clarius, nihil diuinius, nihil uerius excogitari potest. Spiritus enim à celesti defluxus virtute animantum & organicum corpus ingreditur, & anima tanquam basi usus, per instrumentum corporis uocem reddit. Hinc igitur patet, & coactos accedere. Ab his autem quæ sequuntur, nec possè quidem cum uelint recedere, perdicimus:

Cessâ nunc tandem, & uerbis iam parce uiroq;

Da requiem soluens pŕseca cædensq; figuras,

Et remoue a clinea dura resolue. Et in alio:

Solute ferta pedes, liquidis & spargite lymphis

E& manu ramum laurus auferite uirientes.

Linea sitq; omnis deleta, omnisi& character,

Quibus addit Philosophus: Lineas ergo dicit delendas, ut recedere possit: Ita enim & habitus corporis atq; uestitus, quoniam inuocatorum habent deorum effigiem, ne recedat, facile faciunt. Quam ergo diuinitatē habēt, qui ad tantam miseriam deieci sunt, ut ab hominibus detineantur, neque virtute aut sapientia cogantur, sed arte quadam malefica impellantur. Nec Pythagoras, nec Porphyrius, nec quicunque illos appellat, recte unquam dicere poterit: sed nec bonos quidem appellare dæmones licet eos qui à mortalibus, præterit maleficis atque magis, ita illigantur, ut neque recedere quidem possint, cū uelint. Nam si diuinā impensis omnino natura est, quomodo dij erunt qui uisitū, lineis, figuris, coronis, herbarum floribus, & uerbis quibusdā ineptis ac barbaris, quali uinculis ab hominibus uincuntur? Quomodo autem boni saltem dæmones erunt, qui coacti hominibus adiunt? Nam si ad benefaciendum uocantur, oportet certè si boni sunt,

sunt, sponte absq; ulla illata necesse accedere. Si autem ad malefactionum, quomodo boni erunt, qui mala peragunt? & quomodo adoratione atq; cultu digni sunt, qui malefici hominibus seruunt, & mala coacti & præter voluntatem iūcipiunt, non uirtutis aut aliquius boni gratia, sed perniciöissimo magorum artificio, quod idem Porphyrius in epistola ad Ane bonum Aegyptum latius exposuit, perq; ab eo tanquam in ea re perfectissimo, quare tantam illud artificium uim habeat, perdocebi. Sic enim dubitando interrogat: Magnam uerè misi dubitationem illud afferit, quia ut meliores rogant, & ut peioribus imperant. Deinde cur cum ipsi dij iubent cateros esse iustos, ipsi multa iniqua committunt? Nam cū nullo modo uelint exaudire hominem, qui multis se diebus operatione uenerea non absimiluit, ipsi uocati ad iniustam uenerem, multos impellunt. Præterea nolunt ab esu carnium ad inuocandum uatem accedere, ne scilicet animalium cæde inquinentur: ipsi uero nido ac sanguine maxime ducuntur. Ad hæc qui mortuum tetigis, et ad uisionem accedere non licet: mortuis autem & cædaueribus animalium, omnes ferè diuinæ res peraguntur. Illud autem nullam mihi rationem habere uidetur, quod non dico dæmoni aut anima, sed ipsi regi atq; reginae. Soli dico ac Lung, aut aliqui celestii deorum famuli non nunquam & celestii homines terrem inferunt: & multa falso dicentes, ad manifestandā ueritatem illos compellunt. Falsa enim profectò dicunt atq; impossibilia, cū cœlum se scissuros, & arcana lidos edituros, & membra Olinos Typhoni tradituros minantur, nisi dij respondent. Quomodo enim deieci formidolosi non sunt, qui facto huiuscmodi terrore tanquam infantes mouentur? Mouter autem eos istis Charmon etiam sacer scribitur, & hæc illa dicit esse, quibus maximè dæmones coguntur. Ipsa uero quibus utuntur orationes ac preces, qua ratione ualeant, non uideo. Tu uero inquit, qui elimo enteristi, qui sedes in loco, qui nauigio nauigas, qui singulis horis formam commutas, & in singulis zodiaci lignis commutatis. His enim orationibus atq; hymnis uisui hominis dicunt Deum se subiūcere, nescientes, quia imaginatio sua passionem illi attribunt. Si uero hæc symbolice dicuntur, quia uirtutum ligna suarum sunt, expositionem nobis horum lignorum afferant. Non enim passio certe solaris aliquo modo credi potest. Nam si Solis esset, quemadmodum eclipsis, sic ab universalis hominibus uidetur. Barbara uero uerba, & quæ nihil significant, quid sibi uolunt? Nam si ad uerborum significationem Deus respicit, quacunque uoce eadem res significatur, mouebitur. Non enim Aegyptius erat deus, si autem Aegyptius fuit, sed tamen non Aegyptia lingua, immo uero nec humana omnino uitit. Quare autem magorum malignitate hæc omnia sunt excogitata, qui nostras passiones Deo attribuere auli sunt: aut alter homines deo cogitant, quam rei ueritas habeat. Et post pauca: Falsum ergo omnino esse uidetur, quomodo necesse Deo posset inferi: nec enim permuletur, nec cogitur Deus. Ita frusta per hanc, ut ipsi dicunt, sapientiam, & de inueniendo fugitiuo seruo, de prædiis emendis, de uxore duenda, diuinum intellectum perturbant. Hæc ab epistola Porphyrii sumpta sufficiant.

Scholia in Caput V L

Demonum seruitute initio differit, offendens eos ab hominibus malefici aduocari, & uelut figuris, uerbis, cōceptis, etiam iniutos detinere posse. Deinde Porphyriana ætropies, subiungit de hominibus dæmones bonos rogantibus, malos coercentibus, de mini, precibus & uocibus baricis quas nec dij nec hierophanta intelligent, & id genus alijs multis, quæ cum ipsis me Porphyrio suspecta fuerint, nobis non iniuria abominanda uideri debent.

- 1 Recit. & hoc Rhodius Pythagoras dixit, quod non letentur vocati ad sacrificia dij, necessitate ne
rò quoddam consequentie tr. si adjunt.
- 2 Cur me semper currere ab ethere hic indigens
Deos dominibus Hecaten Deam me deuocasti necessitatibus? & deinde
Hos quidem immensis imbibens tractibus ab ethere
Facile, mutos in terram diam agebat.
Alios autem medios medijs ingredi uentis
Vt ad ignem diuinum, omnibus apparentes uelut somnos: & rufus.
Sed superne quidem sublimes celestes
Pestinantes leubus cum harpis feruntur.
- 3 Solute deinde regem, mortalia Deum non capit: & rufus.
Quid fierantes diu hominem cruciat? & rufus.
Serp. & celeriter ueni hunc salvans: & quomodo soluere ipso oportet, ipse docet, dicens:
Define sapientia garritu, quiete fac hominem
Secans foliens canam formam, & à membris
Sæcum linteum manibus celeriter tollens.

Quod dij gentium magicas artes docuerunt,

Cap. VII.

Magicæ autem artis ipsi dij gentilium & inuentores & doctores fuerunt. Vnde namque homines, quibus dæmones cogantur, quam ab ipsis dæmonibus discere potuissent? neq; putes id ita à nobis dici. Nihil enim nos harum rerum scimus, nec scire volumus. Sed ad redargendum erorem gentilium, & ad defensionem nostram idem ipse Porphyrius testis citetur, qui in libro de Responsis, his uerbis utitur: Non autem solum felicem conuentationem luam, uerum etiam quibus rebus gaudeant, & quibus illigentia dij hominibus significarunt. Et ad hæc quibus rebus cogantur, & quæ sibi offerenda sunt, & quos dies uitare oporteat, figuræ quoque ipsas simulacrum quales esse debeant, & in quibus locis ipsi uercentur, & omnino nihil est, quod ab ipsis dij homines non didicerint. Quam rem cum multis approbare possumus, paucis tamen erimus contenti. Primum enim Proserpina responsa de simulacris, quomodo & ex qua materia facienda sint, his uerbis Hecate declarat:

Quale mihi facias simulacrum, aduerte, docebo.
Sylvestri cape nata loco, atq; absynthia circum
Ponito: tum totum calato, & pingito mures
Qui soleant habitare domos, pucherrima fungo.
Hæc ornamenta, atq; animo gratissima nostro,
Tum myrrham, thus, styraceum, ipsorumq; cruxorem
Contentio pariter murum, sacra desuper inde
Verba cane, tot uero adhibe muresq; repone,
Quot mihi tu esse uides formas, tum sumito laurum,
Exq; eius truncu uaginam aptato; plasq;
Tunc effunde preces simulacro, & debita solue
1 Vota hæc sic facies per somnum meq; uidebis.

His alijque huiusmodi magnus apud gentes philosophus, theologusque mirabilis, secreta deorum mysteria, sublimia atque arcana ostendit, quibus dæmonum uirtus & malignitas profecta manifestatur. Quid enim prouert malefica istæ artes, aut quam utilitatè inanima nobis simulacra affert? Quid autem oportet magicas artes insequi, si uirtus & philosophia ad felicitatem sufficiat: sed uideamus qualia sint quæ subiecit: Characteras, inquit, & figuræ non patrum à deis diligi, Proserpina his uerbis significauit:

Quis'nam

Quis'nam hominum formas aeris neglexerit unquam,
Aut aurum flava, aut argenti candida dona?
Quis non miratur? quis non hæc ipsa deorum?
Non autem solum figuræ à dijs peramari, sed ipsos etiam circumscribi, docuit. Continet enim eos ait in conferrata imagine, quasi in sacra quadam terra. Sacra enim est terra, quæ Dei habet imaginem: qua sublata, illud statim soluit quo Deus continetur. His omnibus optimè astrictur, terrestres atq; passibiles dæmones à gentibus coli, quos non iniuria nos penitus con tempsumus. Vides enim à theologis eorum, & ab illis ipsi concedi figuræ, & characteres eos detineri, cum porteret non alibi, quam in animo, nec in omni animo, sed ab omni macula remotissimo, & omni uirtute præditos eos habitate. Meritò enim certè ad talem animum diuinus aduenit sp̄itus, nec nobis uirtute ac pietate præparatis, ad suscipiendum Deum magicis artibus opus erit. Sed de his latet.

Scholia in Cap. VII.

DIIIS gentium tribuit impofuras artesq; magicas, flauis earumq; profillationem ad cultum, & deos dæmoniorum in fictione imaginum, quibus demones includi & detiniri possunt.

1 Et de figuris quid excogitant, ipsi significarunt, quando simulacra talia statua sunt. Dicit igitur Sarapis uidens Pan, de seipso:

Hilaris quidem per dominum Dei lucet splendor
Veni enim occurretiq; magne Deus, uidi meum
Robus immensus, splendens lucis dominans,
Pilos ex capite supremo glaucis oculis
Circum letatum flexibus sacris menti.
Et ipse Pan de seipso hymnum docuit sic habentem:
Glorior homo exiftis Panis cognato Deo.
Bicipiti, bipedi, caprini pebuli, & que sequuntur, & Hecate de seipso sic inquit:
Iam nubi tu omnia fac, simulachrum autem in ipso,
Forma nubi est Cereris pulcrifragis.
Velutib; candidis, in pedibus autem talaria
Circa zonam autem longi extenduntur dracones
Velutib; uenenosus subrepentes superne.

Quod oracula deficerunt. Cap. VIII.

Nunc autem audias, quæ responsa deorum deficientibus oraculis in eodem libro Porphyrius recitat:

Ablata est i Pythiæ uox haud reuocabilis ulli
Temporibus longis etenim iam celsit Apollo,
Clauibus oculatus sitet, ergo titè pera cōsīs,
Discedas patria, & redeas ad limina sacris.
Opportune isti adjiciam illa, quæ Plutarchus de deficientibus conscripsit
oraculis: Cum igitur, ait, Amonius tacuisse, tunc ego ad Cleombrotum dixi: Narrab nobis ò amice, si placet, de oraculis, de quibus apud uos præclaræ dicebantur. Nuncautem omnia extincta esse uidentur. Hæc ego. Tacente autem Cleombroto, & quasi rubore confuso, ac in terram recipiente: Quid oportet, inquit Demetrius, de illis quæ uerentur, cum omnia ferè hæc præter unum uel ad summum alterum defecisse perpiciamus. Quare communiter inter nos consideremus, quānam de causa oracula deorum sic debilitata, sīmō uero extincta sunt. Non enim ignoramus. Boeotiam multuocam propter multitudinem oraculorum appellatam fuisse, quæ omnia quasi aquarum fluentia delicata sunt. Nullibi enim nunc quām in Lebadia Boeotia oraculum in illis partibus inuenitur. Cætera uero uniuersa uel silent, uel penitus desolata tueruntur.

scholia